
DIN ARHIVA FOSTULUI KGB - ÎN PATRIMONIUL MUZEAL. ISTORIA UNEI COLECȚII

Elena Postică

Cuvinte-cheie: colecție, patrimoniu, valorificare, Sfatul Țării, presiuni politice.

Celebrarea Centenarului Marii Uniri de la 1918 și atitudinea neunivocă a unor segmente ale societății moldovenești față de acest eveniment a readus în actualitate necesitatea cunoașterii trecutului istoric, a valorificării și promovării patrimoniului istorico-documentar privind evoluția mișcării naționale din Basarabia și reîntregirea ei în hotarele românești ca urmare a Actului Unirii din 27 martie 1918, dar și necesitatea recuperării și valorificării istorice a memoriei făuritorilor Unirii.

Deși arhivele și muzeele din Republica Moldova dețin în colecțiile lor mărturii documentare impresionante despre evenimentele memorabile de acum 100 de ani, prea puține dintre ele se referă nemijlocit la făuritorii Unirii. Cu regret, și fondul de exponate cu referință la Marea Unire din patrimoniul Muzeului Național de Istorie a Moldovei este modest din punct de vedere numeric în comparație cu mărțea și semnificația acestui eveniment.

Unul dintre motivele acestei situații este studierea fragmentară a istoriei sub regimul comunist, care a avut drept consecință și formarea unor așa-zise „spații albe” în crearea patrimoniului muzeal. În cei 50 de ani de comunism nu doar scrierea istoriei, dar și colectarea materialelor și dezvoltarea patrimoniului muzeal era supusă restricțiilor. Din cauza atitudinii ostile a autorităților comuniste față de cei care au votat Unirea și față de tot ce era românesc multe relicve istorice s-au pierdut fără urmă sau au fost nimicite la indicația autorităților. Totuși, după destrămarea imperiului sovietic muzeografilor au reușit să recupereze de la descendenții foștilor deputați ai Sfatului Țării mai multe documente și piese memoriale de o valoare istorică și sentimentală deosebită. Întreaga activitate a instituției a fost subordonată unui singur scop: de a repune în valoare acele evenimente și personalități care au jucat un rol important în istorie, dar nu au fost acceptate de istoriografia sovietică.

Astfel în patrimoniul muzeului au intrat și ulterior au fost expuse pentru public unele documente, cărți, fotografii și obiecte personale care au aparținut unor personalități notorii ale Basarabiei cum ar fi Constantin Stere¹, Pantelimon Halippa², Anton Crihan³, Ion Pelivan⁴, poetul Alexei Mateevici⁵.

În fondurile muzeului au intrat și unele publicații de limba română din acea perioadă cum ar fi *Cuvânt moldovenesc*⁶, *Luminătorul*⁷, *Sfatul Țării*⁸, care au contribuit la creșterea conștiinței naționale a moldovenilor în preajma Unirii, precum și un album cu un bogat material iconografic și informații istorice despre calea Basarabiei către Unire. Este vorba de *Albumul Basarabiei. În jurul marelui eveniment al Unirii*⁹, editat în 1933 de către Gheorghe Andronachi, fost deputat în Sfatul Țării, organizatorul și comandantul primului detașament de cavalerie de pe lângă Sfatul Țării.

Printre cele mai valoroase piese din patrimoniul muzeului sunt și două linogravuri: una intitulată „Făuritorii României Mari” – reprezintă un portret al Regelui Ferdinand și al Reginei Maria¹⁰. Cea de-a doua a immortalizat momentul încoronării de la Alba Iulia – încoronarea Regelui Ferdinand și a Reginei Maria ca suverani ai României Mari¹¹.

Una dintre primele, dacă nu chiar prima și, în același timp, cea mai mare și mai valoroasă colecție de documente și materiale despre semnatarii Declarației de Unire a Basarabiei cu România a intrat în patrimoniul Muzeului Național de Istorie

¹ MNIM, FB-19771, FB-19755, FB-30117.

² MNIM, FB-22277-8, FB-22278, FB-22280, FB-11216, FA-22979.

³ MNIM, FB-23036, FB-23004.

⁴ MNIM, FB-22277-11.

⁵ MNIM, FB-3869-16, FB-16439.

⁶ MNIM, FB-23325-5, 6.

⁷ MNIM, FB-23039-46.

⁸ MNIM, FB-20386-1, 2.

⁹ MNIM, FB-23120.

¹⁰ MNIM, FB-22240.

¹¹ MNIM, FB-22241.

rie a Moldovei în anul 1993 și provenea din arhiva fostului KGB.

Este vorba de 69 de documente, fotografii și materiale aferente dosarului de urmărire penală a membrilor Sfatului Țării arestați de către autoritățile sovietice în vara anului 1940. Printre cei arestați erau: juristul Vladimir Bodescu, preotul Alexandru Baltaga, reprezentantul clerului basarabean în Sfatul Țării, Emanoil Catelli, unul dintre inițiatorii creării Sfatului Țării, fost Director General al Agriculturii în Guvernul Republicii Democratice Moldovenești și prefect al județului Bălți, Teodosie Cojocar, unul dintre liderii militari ai Sfatului Țării, fost Director General al Războiului în Guvernul Republicii Democratice Moldovenești și primar de Chișinău, profesorul Teodor Neaga, președinte al primului Congres al învățătorilor și profesorilor moldoveni din Basarabia (1917) la care s-a hotărât introducerea alfabetului latin și naționalizarea școlii basarabene, Pantelimon Sinadino, reprezentantul minorității grecești în Sfatul Țării. Printre cei arestați mai erau: Ion Ignatiuc, Grigore Turcuman, Ion Codreanu, Nicolae Secară, Teodor Uncu, Constantin Bivol, Ștefan Botnariuc și Luca Știrbeț. În total 14 persoane.

Faptul că acești oameni au fost arestați în primele zile ale ocupației sovietice (ordinul de arest al lui Grigore Turcuman fiind semnat la 2 iulie 1940) vorbește despre începutul nimicirii în masă a intelectualității basarabene, a celor ce nu reușiseră să se refugieze peste Prut.

Cei arestați au fost învinuiți că au votat Actul Unirii Basarabiei cu România din 27 martie 1918 și că mai târziu ar fi desfășurat activități antisovietice. În limbajul juridic toate acestea se califică drept „întăltă trădare”. „Întăltă trădare” în viziunea enkavediștilor însemna opțiunea acestor oameni pentru renașterea națională a Basarabiei, dorința de a pune capăt colonizării ținutului, lupta lor pentru libertate, pentru dreptul de a avea școli în limba maternă, biserică națională, administrație națională, pentru dreptul de a avea un trai omenesc.

Anchetarea acuzaților nominalizați a luat sfârșit în mai 1941. Însă procesul judiciar nu s-a mai produs, deoarece începuse războiul și acuzații, cu excepția lui Teodosie Cojocar, care a decedat în închisoarea din Chișinău, au fost evacuați în RASS Tătară, în diferite închisori din orașele Penza, Cistopol și Kazan.

Nici unul dintre membrii Sfatului Țării, arestați de către autoritățile sovietice în anul 1940 (cu excepția lui Ion Codreanu), nu a supraviețuit terorii roșii.

În momentul arestării, foștilor deputați li s-a confiscat nu doar averea, ci și documentele de identitate, diferite fotografii, acte de studii, decorații, obiecte personale, etc. Timp de cinci decenii acestea s-au păstrat în arhiva fostului KGB în calitate de „material probatoriu” la dosar după care, la solicitarea noastră și a Ministerului Culturii și Cultelor de atunci, au fost transmise de către Ministerul Securității Naționale al Republicii Moldova Muzeului Național de Istorie a Moldovei pentru cercetare și expunere publică. Cele mai multe (documente, fotografii, decorații) provin din arhiva personală a lui Emanoil Catelli, Alexandru Baltaga, Ion Ignatiuc, Teodor Neaga și Pantelimon Sinadino.

Printre piesele confiscate de la Emanoil Catelli sunt: fotografii de familie¹², adevărurile despre absolvirea Școlii agricole din Cucuruzeni și a Universității din Novorosiisk¹³, mandatul de Director General al Agriculturii în guvernul Republicii Democratice Moldovenești¹⁴, decretele regale despre conferirea Ordinului *Coroana României*¹⁵ și *Steaua României*¹⁶, a medaliilor *Ferdinand I⁷* și *Răsplata muncii*¹⁸, o Diplomă de recunoștință din partea Societății *Mărășești*¹⁹. Valoare deosebită prezintă două cărți poștale și o scrisoare adresate de Parascovia Catelli soțului pe adresa NKVD-ului din Chișinău la 7 martie 1941²⁰. Asemenea scrisori erau expediate pe adresa NKVD-ului din Chișinău din diferite localități de dincolo de Prut. Erau scrise în rusește pentru a-i „îmblânzi” pe torționari. Parascovia Catelli scria din Pitești în speranța că își va găsi soțul.

„7 марта 1941 г.

Дорогой Эманоил!

Я здорова и живу с 23 октября в Питештах у родных. Наши дети здоровы и шлют тебе привет. Когда освободишься приезжай к нам. Если можешь ответь хоть пару слов. Как твое

¹² MNIM, FB-22389-21, 22.

¹³ MNIM, FB-22389-6.

¹⁴ MNIM, FB-22389-8.

¹⁵ MNIM, FB-22389-14.

¹⁶ MNIM, FB-22389-13.

¹⁷ MNIM, FB-22389-15.

¹⁸ MNIM, FB-22389-17.

¹⁹ MNIM, FB-22389-18.

²⁰ MNIM, FB22389-19, 20.

здоровье и где ты находишься. Пиши по следующему адресу
Румыния
Or. Pitești, str. Lascăr Catargiu nr. 29
для Парасковии Катели”.

„7 martie 1941.

Dragă Emanoil,

Sunt sănătoasă și locuiesc din 23 octombrie la rude în Pitești. Copiii noștri sunt sănătoși și îți transmit salutări. Când te eliberezi, vino la noi. Dacă poți, răspunde (scrie-ne) măcar câteva cuvinte. Cum te simți și unde te afli. Scrie-ne la următoarea adresă:

România, or. Pitești, str. Lascăr Catargiu nr. 29
Pentru Parascovia Catelli”

Bineînțeles, scrisoarea nici nu a ajuns la adresat, a rămas fără răspuns. În primele zile ale celui de-al Doilea Război Mondial, Emanoil Catelli, împreună cu alți deținuți, a fost evacuat în închisoarea nr. 4 din orașul Cistopol, RASS Tătară, unde a și decedat la 18 februarie 1943.

În colecția transmisă muzeului se regăsesc și câteva fotografii²¹, un carnet de identitate²², un permis de a posedea arme²³, buletinul de înscriere la Biroul Populației²⁴, cartea de alegător – toate pe numele lui Alexandru Baltaga, o carte poștală²⁵ și o scrisoare adresate părinților de către Vsevolod Baltaga, fiul lui Alexandru Baltaga, un carnet de note și Buletinul de înscriere la Biroul Populației²⁶, care au aparținut fostului deputat al Sfatului Țării Ion Ignatiuc.

Printre documentele recuperate se numără și livretul militar al lui Teodor Uncu²⁷, dosarul personal al căpitanului Teodosie Cojocaru²⁸, fotografia²⁹ și carnetul de identitate³⁰ ale lui Pantelimon Sinadino, diferite acte de proprietate asupra pământului pe numele lui Constantin Bivol ș.a.

Din colecția transmisă muzeului mai fac parte: calendarul „România eroică 1940”³¹, un memoriu al Ligii poporului basarabean³², ziarul „Viața Basa-

rabiei” din 15 martie 1924 și un extras din ziarul „Viața Basarabiei” cu articolul „Jugul de fier”, broșura „Despre Sfânta împărtășanie”³³, tradusă din rusește de Î.P.S Gurie, Mitropolitul Basarabiei.

Trei fotografii din dosarul de urmărire penală ni-i prezintă pe foștii deputați Teodor Neaga³⁴, Grigore Turcuman³⁵ și Nicolae Secară³⁶ în timpul aflării în arestul KGB-ului. Despre calvarul prin care au trecut aceștia dar și ceilalți acuzați din momentul arestării și până a fi transferați în închisorile din RASS Tătară ne mărturisesc și copiile unor materiale procesuale – anchete, ordine de arest, hotărâri și informații ale organelor securității privind perchezițiile, arestările și interogatoriile la care au fost supuși foștii deputați³⁷.

În momentul arestării lui Teodor Neaga, în rând cu documentele personale, i-a fost confiscat și manuscrisul unui memoriu al Ligii poporului basarabean, redactat în limba română cu grafie chirilică și în rusă, probabil la sfârșitul anului 1918 - începutul anului 1919.

Conținutul memoriului, adresat autorităților române centrale, și intitulat **Măsurile necesare pentru îmbunătățirea situației create în Basarabia** demonstrează că situația din ținut din acea perioadă era foarte complicată, procesul de integrare a Basarabiei în viața politică și social-economică a României nu a decurs deloc ușor, mulți minoritari, nu au devenit loiali statului român, iar forțele subversive se foloseau de unele erori comise de noile autorități civile și militare pentru a alimenta stările de spirit antiromânești. Totuși nu putem afirma că toate cerințele autorilor acestui memoriu erau neîntemeiate. Aceștia cereau:

- să fie înlăturați miniștrii actuali și întregul aparat administrativ din Basarabia și înlocuiți cu democrați care se bucură de cea mai mare încredere a întregii populații;
- să fie restabilite Zemstvele județene și de voloste, deputații cărora au fost aleși în anul 1918 prin vot universal, egal, direct și secret; acestor instituții trebuie să le fie întoarse toate drepturile și funcțiile pe care le-au avut, în conformitate cu legea Guvernului Provizoriu rus la momentul unirii fără condiții;

²¹ MNIM, FB-22282-1, 10, FB-23001.

²² MNIM, FB-22282-2.

²³ MNIM, FB-22282-4.

²⁴ MNIM, FB-22282-4.

²⁵ MNIM, FB-22282-10.

²⁶ MNIM, FB-22282-12.

²⁷ MNIM, FB-22282-15.

²⁸ MNIM, FB-22282-24.

²⁹ MNIM, FB-22565.

³⁰ MNIM, FB-22565-5.

³¹ MNIM, FB-22282-6.

³² MNIM, FB 22565-19, 19a.

³³ MNIM, FB-22389-24.

³⁴ MNIM, FB-22565-13.

³⁵ MNIM, FB-22565-21.

³⁶ MNIM, FA-10307-20.

³⁷ MNIM, FA-1030b.

- să se ia măsuri urgente și serioase contra bacșișurilor și bătăilor la care recurg mai mulți funcționari militari și civili și jandarmii în orașe și în sate;
- să fie reglementată cât mai degrabă chestiunea valutei...;
- să fie anulate biletele de liberă circulație, dintr-un sat în altul, de la sate la oraș, dintr-un județ în altul etc., care provoacă mari dificultăți țăranilor;
- să fie amânat jurământul pentru învățători, funcționari, proprietari etc. Să fie repuși în funcții cei aproximativ 600 de învățători și funcționari, care, având în vedere că chestiunea Basarabiei încă nu e hotărâtă definitiv, au refuzat să depună jurământul și de la 1 iulie sunt înlăturați de la serviciu și azvârliți în stradă cu copiii;
- să fie garantată libertatea presei, a cuvântului și a întrunirilor...;
- alegerile în Constituantă, care urmau să fie organizate în Basarabia la 28 iunie, trebuie să fie amânate și organizate odată cu alegerile din regatul întreg ... și nu mai devreme decât după două luni după ridicarea stării de asediu;
- să fie apărate toate drepturile minorităților, care locuiesc în Basarabia;
- să fie oprite rechizițiile operate de autoritățile militare;
- să fie înlăturate toate dezordinile și nedreptățile comise de comisiile județene pentru exproprierea pământurilor și de „Casa noastră” în procesul realizării reformei agrare;

- funcționarii trimiși din Regatul Vechi, care nu corespund intereselor momentului, trebuie să fie înlocuiți de localnici³⁸.

În opinia autorilor memoriului măsurile propuse urmau să conducă la îmbunătățirea situației din Basarabia.

O parte dintre mărturiile documentare la care ne-am referit mai sus sunt prezentate în cadrul expoziției permanente a muzeului, compartimentul *Basarabia interbelică* și în cadrul expoziției tematice *Moldova sovietică: între mituri și GULAG*, dedicată victimelor represiunilor politice din perioada regimului comunist totalitar. Câteva documente și fotografii se regăsesc și în expoziția aniversară *Centenarul României Mari*, realizată în colaborare cu Muzeul Bucovinei din Suceava și Muzeul Național al Unirii din Alba Iulia.

Grație investigațiilor de arhivă și a unei munci enorme de colectare a pieselor autentice de istorie națională, în ultimii ani patrimoniul MNIM s-a îmbogățit cu impresionante colecții de mărturii documentare despre perioada aflării Basarabiei în componența României întregite, inclusiv materiale inedite ce reflectă sau au tangență cu evenimentele și personalitățile care au contribuit la realizarea unității naționale românești. Acest patrimoniu urmează a fi completat, valorificat și promovat, inclusiv prin metode specifice activităților de muzeu, așa încât să putem oferi publicului o imagine completă și obiectivă a evenimentelor care ne-au marcat destinul și a personalităților care pot servi drept model de slujire idealurilor naționale, idealurilor libertății și democrației.

From the archives of the former KGB to the possession of the museum. History of one collection

Keywords: collection, heritage, research, Sfatul Țării, political repression.

Abstract: One of the first and at the same time the largest and most valuable collection of documents on the signatories of the Declaration of the Unification of Bessarabia with Romania was transferred to the National Museum of the History of Moldova from the archives of the former KGB in 1994.

This is about 69 documents and photographs related to the materials of the criminal prosecution of members of Sfatului Țării (Country Council), arrested by Soviet authorities in the summer of 1940. Among the arrested were lawyer Vladimir Bodescu, priest Alexandru Baltaga who represented the Bessarabian clergy in Sfatului Țării, Emanoil Catelli, one of the initiators of the creation of Sfatului Țării, Teodosie Cojocaru, one of the military leaders of Sfatului Țării, Professor Teodor Neaga, Pantelimon Sinadino, representative of the Greek minority in Sfatului Țării. Among those arrested also were Ion Ignatiuc, Grigore Turcuman, Ion Codreanu, Nicolae Secară, Teodor Uncu, Constantin Bivol, Ștefan Botnariuc and Luca Știrbeț. 14 persons in total.

³⁸ MNIM, FB-22565-19, 19a.

The fact that these people were arrested in the early days of the Soviet occupation (the order on the arrest of Grigore Turcuman was signed on July 2, 1940) indicates the beginning of mass extermination of the Bessarabian intelligentsia, those who did not manage to flee across the Prut.

Those who were arrested were accused that on March 27, 1918 they voted to unite Bessarabia with Romania, and that later they would conduct anti-Soviet activities. The investigation into the cases of the accused was terminated in May 1941. However, the trial did not take place because of the beginning of the war, and the defendants, with the exception of Teodosie Cojocaru, who died in the Chișinău prison, were sent to the Tatar Autonomous Soviet Socialist Republic, to prisons in Penza, Chistopol and Kazan.

None of the members of Sfatului Țării arrested by the Soviet authorities in 1940 (except Ion Codreanu) survived the Red Terror.

During the arrests, not only the former deputies' property, but also identity cards, photographs, documents on education, awards and personal belongings were confiscated. For five decades, all this was stored in the archives of the former KGB as "evidence materials", and then, at our request and at the request of the then Ministry of Culture and Cults, were transferred by the Ministry of National Security of the Republic of Moldova to the National Museum of History of Moldova for research and display. A lot of materials (documents, photos, awards) were given to the museum from the personal archives of Emanoil Catelli, Alexandru Baltaga, Ion Ignatiuc, Teodor Neaga and Pantelimon Sinadino.

Among the items confiscated from Emanoil Catelli, there are family photos, certificates of graduation from the Cucuzeni Agricultural School and the Novorossiysk University, the mandate of the Director General for Agriculture in the Government of the Moldavian Democratic Republic, the royal decrees for awarding the Order of the Crown of Romania and the Order of the Star of Romania, the Ferdinand I Medal and the Reward for Labor (*Răsplata muncii*) Medal, a Diploma of Gratitude from the Mărășesti Society. Of particular value are two postcards and a letter sent by Parascovia Catelli to her husband at the address of the NKVD in Chisinau on 7 March 1941.

In the collection there are also several photographs, an identity card, a permit to possess weapons, a certificate of registration in the Population Bureau, a voter's card – all in the name of Alexandru Baltaga, a postcard and a letter addressed to the parents by Vsevolod Baltaga, the Alexandru Baltaga's son, a notebook and a certificate of registration in the Population Bureau that belonged to former deputy of Sfatului Țării Ion Ignatiuc.

Among the documents obtained there are the military card of Teodor Uncu, the personal file of Captain Teodosie Cojocaru, the photograph and identity card of Pantelimon Sinadino, various documents on land ownership in the name of Constantin Bivol, and so on.

The collection, which entered the museum, also includes the calendar "Heroic Romania" for 1940, the memorandum of the Bessarabian People's League, the newspaper "Bessarabian Life" (*Viața Basarabiei*) of March 15, 1924 and an excerpt from the newspaper "Bessarabian Life" with the article "Iron yoke", a brochure "On Holy Communion" translated from Russian by Gurie, Metropolitan of Bessarabia.

Three photos from the criminal investigation file depict former deputies Teodor Neaga, Grigore Turcuman and Nicolae Secară during the KGB arrest. The sufferings through which these and other accused faced from the moment of detention to the time of being sent to places of detention in the territory of the Tatar ASSR are also evidenced by copies of procedural materials - interrogation records, orders for detention, orders and explanations of security agencies regarding searches, detentions and interrogations the ex-deputies were subjected.

Из архивов бывшего КГБ – в музейные фонды. История одной коллекции

Ключевые слова: коллекция, наследие, исследование, Сфатул Цэрий, политические репрессии.

Резюме: Одна из первых и в то же время самая большая и ценная коллекция документов и материалов о подписантах Декларации объединения Бессарабии с Румынией поступила в фонды Национального музея истории Молдовы в 1994 году из архивов бывшего КГБ.

Это около 69 документов, фотографий и материалов, связанных с уголовными делами в отношении членов Сфатул Цэрий, арестованных советскими властями летом 1940 года. Среди арестованных были адвокат Владимир Бодеску, священник Александр Балтага, представитель бессарабского духовенства в Сфатул Цэрий, Эммануил Кателли, один из инициаторов создания Сфатул Цэрий, Теодосие Кожокару, один из военных руководителей Сфатул Цэрий, профессор Теодор Няга, Пантелеймон Синадино, представитель греческого меньшинства в Сфатул Цэрий. Среди арестованных также были Ион Игнатюк, Григоре Туркуман, Ион Кодряну, Николае Секарэ, Теодор Унку, Константин Бивол, Штефан Ботнарюк и Лука Штирбец. Всего 14 человек.

Тот факт, что эти люди были арестованы в первые дни советской оккупации (приказ о задержании Григоре Туркумана подписан 2 июля 1940 года), говорит о начале массового уничтожения бессарабской интеллигенции, тех, кому не удалось бежать за Прут.

Те, кто был арестован, были обвинены в том, что 27 марта 1918 года проголосовали за объединение Бессарабии с Румынией, и что позже они будут вести антисоветскую деятельность. Расследование по делам обвиняемых было прекращено в мае 1941 года. Однако судебный процесс не состоялся из-за начала войны, и обвиняемые, за исключением Теодосие Кожокару, умершего в кишиневской тюрьме, были отправлены в Татарскую АССР, в тюрьмы Пензы, Чистополя и Казани.

Ни один из членов Сфатул Цэрий, арестованных советскими властями в 1940 году (кроме Иона Кодряну), не пережил красный террор.

Во время арестов у бывших депутатов конфисковалось не только имущество, но и удостоверения личности, фотографии, документы об образовании, награды, личные вещи и прочее. В течение пяти десятилетий все это хранилось в архивах бывшего КГБ в качестве «доказательных материалов», а затем по нашей просьбе и по запросу тогдашнего Министерства культуры и культов были переданы Министерством национальной безопасности Республики Молдова Национальному музею истории Молдовы для исследований и использования в выставках. Множество материалов (документы, фотографии, награды) поступили в музей из личных архивов Эммануила Кателли, Александра Балтаги, Иона Игнатюка, Теодора Няги и Пантелеймона Синадино.

Среди предметов, конфискованных у Эммануила Кателли, – семейные фотографии, свидетельства об окончании Кукурузенской сельскохозяйственной школы и Новороссийского университета, мандат генерального директора по сельскому хозяйству в правительстве Молдавской Демократической Республики, королевские указы о награждении орденами Короны Румынии и Звезды Румынии, медалями Фердинанда I и «Награда за труд» (*Răsplata muncii*), благодарственный диплом Общества Мэрэшешть. Особую ценность представляют две открытки и письмо, отправленные Парасковией Кателли мужу на адрес кишиневского НКВД 7 марта 1941 года.

В коллекции, переданной музею, есть также несколько фотографий, удостоверение личности, разрешение на обладание оружием, справка о регистрации в Бюро народонаселения, карточка избирателя – все на имя Александра Балтаги, открытка и письмо, адресованные родителям Всеволодом Балтагой, сыном Александра Балтаги, записная книжка и справка о регистрации в Бюро народонаселения, принадлежавшие бывшему депутату Сфатул Цэрий Иону Игнатюку.

Среди обретенных документов есть военный билет Теодора Унку, личное дела капитана Теодосие Кожокару, фотография и удостоверение личности Пантелеймона Синадино, различные документы о собственности на землю на имя Константина Бивола и т. д.

Коллекция, поступившая в музей, также включает в себя календарь «Героическая Румыния» на 1940 год, меморандум Бессарабской народной лиги, газету «Бессарабская жизнь» (*Viața Basarabiei*) от 15 марта 1924 года и выдержку из газеты «Бессарабская жизнь» со статьей «Железное ярмо», брошюру «О Святом Причастии», переведенную с русского языка Митрополитом Бессарабским Гурием.

На трех фотографиях из уголовного дела запечатлены бывшие депутаты Теодор Няга, Григоре Туркуман и Николае Секарэ во время пребывания под арестом КГБ. О страданиях, через которые прошли эти и другие обвиняемые с момента задержания до отправки в места заключения на территории Татарской АССР, свидетельствуют также копии процессуальных материалов – протоколы допросов, распоряжения о задержании, постановления и пояснения органов безопасности относительно обысков, задержаний и допросов, которым были подвергнуты бывшие депутаты.

30.04.2018

Dr. Elena Postică, Muzeul Național de Istorie a Moldovei, str. 31 August, 121-A, MD-2012 Chișinău, Republica Moldova, e-mail: epostica@yahoo.com